

ZA TVORIVÝ ROZVOJ MARXISTICKO-LENINSKEJ FILOZOFIE V BÁTATELSKOM A PEDAGOGICKOM PROCESE

(K 25. výročiu založenia prvej katedry dialektického a historického materializmu na Slovensku)

Vývoj, teoretické a politicko-ideové zápasy katedry dialektického a historického materializmu na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského, ktorá bola založená na jeseň 1950 ako priamy dôsledok víťazstva socialistickej revolúcie v Československu vo Februári 1948, sú nerozlučne späté s politickým a ideologickým vývojom socialistickej spoločnosti.

Aj v jej protirečivom vývine nachádzajú potvrdenie závery a zovšeobecnenia z *Počtenia z krízového vývoja v strane a spoločnosti po XIII. zjazde KSČ*.

I.

Na túto skutočnosť poukázal prof. L. Hanzel na rozšírenom zasadnutí Katedry marxisticko-leninskej filozofie a Katedry logiky a metodológie vied Filozofickej fakulty Univerzity Komenského (dňa 11. novembra 1975) pri príležitosti 25. výročia založenia tejto prvej samostatnej vzdelávaco-výchovnej a vedecko-výskumnej inštitúcie na Slovensku.

Úsilie o pevné zakorenenie marxizmu-leninizmu vo výuke, výchove a bádateľskej činnosti prebiehali v začiatkoch budovania a činnosti katedry za zložitých podmienok. Buržoázna filozofia a ideológia sa na filozofickej fakulte opierala o dlhoročné tradície, mala skúsených a erudovaných predstaviteľov, dostatok literatúry i medzinárodné kontakty.

Oddanosť strane a ideám marxizmu-leninizmu, usilovnosť a nadšenie zväčša iba začínajúcich učiteľov však rýchlo prekonávali ťažkosti a nedostatky. Znižuje sa vplyv tradičných filozofických smerov, masarykizmu, pozitívizmu, iracionálno-náboženskej filozofie a iných smerov. Učiteľia katedry uverejňujú závažné štúdie — aj keď poznameňané neraz „začiatočnými“ črtami — o otázkach materialistického poňatia dejín, o filozofických problémoch prírodných vied, kritizujú buržoáznú, ale najmä klerikálnu filozofiu, píše štúdie z dejín filozofie a podobne.

Nemalý a významný je ich vklad do propagandy marxizmu-leninizmu v tlači, rozhlase a v popularizačnej prednáškovej činnosti.

V tomto období vystupuje do popredia predovšetkým úloha filozofie pri socialistickej orientácii spoločenského vývoja a upevňovaní vedeckého svetonázoru. Marxisticko-leninská filozofia plní súčasne aj svoju ideologickú funkciu. No čoskoro sa začínajú pociťovať na filozofickom fronte medzery v propagovaní marxizmu-leninizmu. Ukázalo sa, že prechod k hlbokjej teoreticko-vedeckej filozofickej činnosti bol pomalý a nezodpovedal požiadavkám rýchlo sa rozvíjajúcej socialistickej spoločnosti. Aj kritická analýza buržoáznej filozofie bola často málo hlboká, nedostatočne zargumentovaná.

Týmito nedostatkami bola nepochybne poznačená aj činnosť katedry dialektického a historického materializmu. Musela za „pochodu“ riešiť závažné problémy pedagogického a bádateľského rastu. Jej činnosť bola sťažená tým, že prebiehala súbežne s prácou špeciálnovedných katedrií, ktoré sa ešte len prepracúvali na marxisticko-leninské pozície. Veľká časť starších učiteľov na katedrách bola ešte poznačená všeobecnou demokratickou ideológiou. Tento svetonázorový postoj charakterizoval aj časť ich žiakov, vychovaných už na socialistickej vysokej škole. Tak sa zachovala — napriek definitívnemu prelomu marxisticko-leninského svetonázoru — sociálna základňa pre šírenie malomeštiackej ideológie a idealistickej filozofie.

Tieto a iné nedostatky v ideologickej činnosti sa prejavili vypuklo po XX. zjazde KSSZ. Reakcia na kritiku deformácií v období tzv. kultu osobnosti bola u niektorých spoločenskovedných a filozofických pracovníkov typicky malomeštiacka. Pod zámenkou boja proti dogmatizmu, za „tvorivý“ rozvoj marxizmu ako „otvoreného systému“, začínajú postupne prenikať buržoázne myšlienky v otvorenej alebo viac-menej zahalenej forme. Nejde už o „destalinizáciu“, ale o odmietnutie leninizmu. Popiera sa jednota ideologickej a vedeckej stránky marxizmu. Ozýva sa revizionistická požiadavka „konca“ ideológie marxizmu-leninizmu a uvoľnenie miesta pre „autentický“ marxizmus.

Už v období tejto prvej revizionistickej vlny bola katedra vystavená silnému tlaku a „kritike“ na fakulte aj mimo nej. Úzka spätosť s politickou činnosťou strany jej však pomohla ubrániť marxisticko-leninské pozície. Zúčastňovala sa nielen na pozitívnom rozvoji marxisticko-leninského myslenia, ale účinne bojovala aj proti filozofickému revizionizmu. Publikovala sériu štúdií, statí a článkov o sociálnych a gnozeologických, ako aj filozofických základoch revizionizmu, o jeho histórii a vymedzení jeho pojmu, o filozofických základoch sociáldemokratizmu a podobne. Niektoré state boli uverejnené aj v zahraničí (Zahranční marxisti v boji proti reformizmu a revizionizmu, Moskva 1960, s. 149—205; Filososfskije nauki, 1961, č. 2).

Tento protirevizionistický postoj bol predmetom nejedného ne kvalifikovaného útoku. Na margo tejto kritiky sa napr. tvrdilo (Otázky marxistickej filozofie, 1965, č. 4, s. 337—348), že vo „vzájomných filozofických kritikách“ nepospeli vraj „také termíny ako revizionizmus, nepriateľ marxizmu atď.“. Tieto termíny vraj „majú predovšetkým politický význam“. Na pôde „filozofie a každej vedeckej výmeny názorov“ sú to údajne „v tomto zmysle pojmy neadekvátne“.

Už v týchto časoch sme poukazovali na to, že táto koncepcia je výsledkom a dôsledkom nevedeckého poňatia marxistickej filozofie, jej histórie a vývinu, izolovane od dejín a politických i teoretických zápasov revolučného komunistického hnutia. Svedčí aj o nepochopení obsahu a pojmov oportúnizmus a revizionizmus.

II

Porážka kontrarevolúcie v Maďarsku iba načas utlmila šírenie revizionizmu. Podceňovanie jeho nebezpečenstva a neodôvodnená defenzívnosť ideologickej činnosti uľahčili, okrem iných príčin a nedostatkov, čoskoro jeho ofenzívny nástup. V šesťdesiatych rokoch vyúsťuje táto protimarxistická „vzbura“ do snažení o celkovú revíziu revolučných výsledkov Februára 1948.

U časti filozofického frontu sa prejavuje polarizácia tendencií zodpovedajúcich hlavným prúdom súčasnej buržoáznej filozofie. Na jednej strane ide o vulgárno-scien-tistický novopozitivistický smer revizionizmu, na druhej strane zasa o novohegelián-sko-existencialistický antropologizmus. Obe tieto revizionistické tendencie sa stretá-

vajú v odmietaní triedneho boja, vedúcej úlohy robotníckej triedy a jej revolučnej strany. Propagujú teórie „konvergenencie“, teórie „elit“, vedúcu „revolučnú“ úlohu inteligencie v období vedeckotechnickej revolúcie a podobne.

Protirevizionistický zápas katedry komplikovala skutočnosť, že oportunistizmus našiel svojich predstaviteľov v jej vlastných radoch, čo nemohlo zostať bez vplyvu na študentov. V ich vedomí sa nemohla neodraziť skutočnosť, že niektorí prednášatelia prebojujúvali „nezávislosť“ vývinu marxistickej filozofie od sovietskej filozofie, od politiky KSČ, odsudzovali skutočnosť, že sa marxisticko-leninská filozofia stala štátnou filozofiou a že sa likvidovali nemarxistické filozofické smery. Nemohlo uniknúť ich pozornosti, že žiadali právo existencie a etablovania nemarxistických filozofických smerov v bádateľskej a pedagogickej činnosti a podobne.

Na študentov dlhotrvajúco pôsobili aj útoky na ideovú a politickú líniu katedry, a to neraz z vlastných radov. Tvrdilo sa, že história „katedry filozofie dokresľuje vzťah filozofie a politiky, ako sa chápal v minulosti“, lebo „táto katedra, predtým ako katedra dialektického a historického materializmu, bola vedená a budovaná ako exponované stranícke pracovisko“ a vystupovala „ako predĺžená ruka straníckych orgánov“ (Filozofia, 1968, č. 5, s. 515—520).

Na druhej strane však nemohla uniknúť a neunikla sústredenej pozornosti študentov ani existencia a činnosť silnej skupiny učiteľov na katedre, ktorá pochopila podstatu a ďalekosiahlosť nami analyzovaných teoretických a ideovopolitických zápasov, a napriek osočovaniam, koncentrovaným útokom a pokusom o izoláciu zotrvala na pozíciách marxizmu-leninizmu.

Neušlo pozornosti poslucháčov ani to, že napriek opätovným požiadavkám zvonku katedra neprijala a nepripojila sa ani pred augustom ani po auguste k nijakému protisovietskemu dokumentu. Naopak, jej neprerušené kontakty so sovietskymi filozofmi boli všeobecne známe a stali sa predmetom mnohých útokov.

*

Protirevizionistický zápas sťažovalo, že hlásanie a obhajoba marxisticko-leninských názorov, ale najmä kritika ich revizionistických dezinterpretácií bola v tlači prakticky nemožná. Preto malo zásadný význam uverejnenie seriálu článkov *Súčasný antimarxizmus a marxistická filozofia* (Predvoj, 1966, č. 17—21), ktorý podrobil zásadnej kritike buržoáznofilozofické koncepcie, predstavujúce teoretický zdroj filozofického revizionizmu. Podobnú funkciu a zameranie mala aj rozsiahla štúdia *Marxistická filozofia v krivom zrkadle buržoáznej marxológie*, ktorú sme (na jar 1968) zaslali na uverejnenie do Sovietskeho zväzu (*Zahraněční marxisti v boji proti buržoáznej ideológii*, Moskva 1971, s. 315—350). V tejto súvislosti treba spomenúť aj stať *O buržoáznej marxológii* (Philosophica, 1969, s. 103—138). Všetky tieto štúdie jednoznačne formulovali teoreticko-filozofické a politicko-ideové stanoviská marxisticko-leninskej časti katedry v krízovom období našej spoločnosti.

Zásadný protirevizionistický význam malo aj úsilie katedry znemožniť uskutočnenie III. zjazdu slovenských filozofov (boli už vytlačené pozvánky), ktorý pripravovala Slovenská filozofická spoločnosť roku 1969. Na zjazde sa mala oficiálne kodifikovať revizionistická línia v celoslovenskom meradle. Poukázali sme na neúnosnosť hlavných referentov, ktorí boli predstaviteľmi filozofického revizionizmu. Žiadali sme aj reorganizáciu prípravného výboru, v ktorom neboli zastúpení hlavní predstavitelia marxisticko-leninskej filozofie na Slovensku, ale boli v ňom mnohí členovia, ktorí museli neskôr opustiť rady KSČ.

Vystúpenie proti uskutočneniu zjazdu malo — aj keď sme nedosiahli ihneď vytýčený cieľ — zásadný význam. Prispelo jednak k jeho neskoršiemu odvolaniu, ale pomohlo vyjasniť si stanoviská aj na katedre.

Naše tvrdenia však neznamenajú, že vývin každého člena katedry — najmä pokiaľ ide o protirevizionistický zápas — bol priamočiary a jednoduchý. Niektorí jednotlivci zastávali dôsledne marxisticko-leninské stanoviská, niektorí si našli dôsledne správnu orientáciu skôr a ľahšie, iní neskôr a ťažšie. Odchod predstaviteľov revizionizmu z katedry urýchlil zavŕšenie tohto komplikovaného teoreticko-politického zápasu.

Veľký výchovný vplyv na študentov mala aktívna účasť katedry na konsolidačnom procese na fakulte i mimo nej. Neušlo ich pozornosti napríklad to, že v apríli 1969 — pri bojovom hlasovaní na plenárnej schôdzke závodnej organizácie strany na fakulte — v súvislosti s nástupom nového vedenia strany patrili všetci prítomní, teraz na katedre pôsobiaci učitelia, k tej menšine členov organizácie, ktorá výslovne vyjadrila súhlas so zmenou vo vedení strany.

K ideovému stmeleniu a protirevizionistickej orientácii učiteľov a študentov prispelo nepochybne aj to, že katedra ako celok stála pri kolíske znovuoživenia činnosti Večerej univerzity marxizmu-leninizmu pri Mestskom výbore KSS, že sa účinne zapojila do budovania straníckych lektorských zborov, že prevzala ideové vedenie vedecko-metodologických seminárov na fakulte a podobne.

Svedectvom a potvrdením tohto procesu je mnohostranná bádateľská a publikačná činnosť členov katedry v boji proti buržoáznej a revizionistickej filozofii a pri konkrétnom rozpracúvaní záverov *Poučenia* (L. Hanzel, R. Šíma, M. Zigo, T. Kuklinková, E. Far-kašová, F. Novosad, J. Piaček a iní). Bola a je zameraná na kritiku teoretických i gnozeologických koreňov revizionizmu, ako aj jednotlivých jeho poučiek i politických záverov. Vytvára úsilie o vyústenie kritického rozboru do pozitívneho výkladu, rozpoznanie, vysvetlenie vedecky správnych, marxisticko-leninských názorov. Katedra významne prispela k ideologickému zápasu na fakulte organizovaním celofakultných konferencií: *V. I. Lenin a súčasné úlohy spoločenských vied* (1970) a *Polstoročie rozvoja marxizmu-leninizmu na Slovensku* (1971). Aktívna je jej účasť na medzinárodných filozofických kongresoch, sympóziách a seminároch, najmä takých, ktoré sa zapodievali kritikou buržoáznej a revizionistickej ideológie, ako aj na koncipovaní medzinárodných filozofických publikácií, ktoré podrobujú kritike súčasné formy a prejavy dezinterpretácie dialektického a historického materializmu.

Nemožno v tejto súvislosti nespomenúť účasť mladých asistentov katedry (F. Novosad, M. Molnárová) a poslucháčov filozofie (L. Kiczko, D. Kornošová) na II. medzinárodnom filozofickom sympóziu študentov v Sofii (apríl 1975). Ich kriticko-analytické vystúpenia a aktívny principiálny postoj v diskusiách si získali všeobecné uznanie. Pozitívnu tendenciu v kritickom rozpracúvaní súčasnej buržoáznej filozofie a ideológie, ako aj teoretických zdrojov a poučiek filozofického revizionizmu badať aj v študentských diplomových prácach.

Ako sa konštatovalo na rozšírenom zasadnutí katedry, v jej histórii dominuje — napriek začiatočným ťažkostiam a prechodným omylom — vývojová tendencia tvorivej činnosti a jej trvalý podiel na rozvoji marxisticko-leninskej filozofie a ideológie. Z katedry sa stalo významné filozofické pracovisko, ktoré zohralo nezastupiteľnú pozitívnu úlohu v rozvoji marxisticko-leninskej filozofie a ideológie na Slovensku. Výsledkami svojej všestrannej činnosti katedra priamo alebo nepriamo, v menšej alebo väčšej miere poznačila aj mnohé ďalšie teoreticko-vedecké, ideologické a politické pracoviská na Slovensku. Zapísala sa trvalo do formovania marxisticko-leninského vedomia slovenského ľudu.

Na túto skutočnosť poukázal vo svojom vystúpení aj akademik V. Filkorn, ktorý hovoril v tejto súvislosti o úlohách Katedry logiky a metodológie vied, úradujúci dekan Filozofickej fakulty UK doc. J. Boroš, prorektor Univerzity Komenského doc. V. Brožík, ako aj riaditeľ odboru marxizmu-leninizmu na Ministerstve školstva SSR prof. J. Dzugas. Za zahraničných hostí z filozofických fakúlt zo Sovietskeho zväzu, Nemeckej demokratickej republiky, Bulharskej ľudovej republiky, Maďarskej ľudovej republiky a Poľskej ľudovej republiky ocenil činnosť katedry vedúci sovietskej delegácie prof. V. V. Bogatov, prodekan Filozofickej fakulty Lomonosovovej štátnej univerzity v Moskve.

Pri príležitosti štvrtstoročného jubilea odovzdala sovietska delegácia katedre Pamätnú medailu Lomonosovovej štátnej univerzity v Moskve. Jubilujúce pracovisko dostalo aj Medailu G. W. F. Hegla od Humboldtovej univerzity v Berlíne. Katedra oceňuje tieto počty nielen ako uznanie za prácu vykonanú pre rozvoj marxisticko-leninskej filozofie, vo výchove mladej filozofickej generácie a najmä v teoreticko-ideologickom zápase proti filozofickému revizionizmu, ale predovšetkým ako trvalý záväzok pre budúcnosť. Bude sa usilovať dôsledne plniť úlohy, ktoré od nej očakávajú strana a socialistická spoločnosť ako od pedagogicko-vedeckej inštitúcie.

III

Katedra marxisticko-leninskej filozofie si pripomenula štvrtstoročie svojej existencie predovšetkým pracovne. Usporiadala spolu s Katedrou logiky a metodológiou vied a Slovenskou filozofickou spoločnosťou medzinárodné vedecké sympóziu na tému *Marxisticko-leninská filozofia a jej úlohy v socialistickej spoločnosti* (Smolenice, 13.—14. 11. 1975). Za účasti popredných filozofov z celej republiky a z filozofických fakúlt socialistických štátov usilovala sa vyjasniť si teoreticko-filozofické, pedagogicko-výchovné a vedeckovýskumné úlohy, ktoré bude musieť riešiť v najbližšom období.

Na plenárnom zasadnutí sympózia, ktoré otvoril a viedol doc. R. Š í m a, odzneli tri referáty: Prof. L. H a n z e l, ktorý stojí na čele katedry od jej založenia, v referáte *Úlohy marxisticko-leninskej filozofie v socialistickej spoločnosti* vyšiel z analýzy dvoch základných tendencií, ktoré zahŕňuje ľudské poznanie. Uskutočňuje sa jednak po línii vedeckého výskumu, v úsilí o objavenie nových poznatkov. No obsahuje aj proces, ktorý sprevádza nevyhnutne poznanie po vzostupnej línii, pedagogický proces odovzdávania poznatkov novej, mladej, nastupujúcej generácii.

Tieto tendencie charakterizujú aj komplikovanú, protirečivú vývojovú cestu filozofického poznania, ale aj činnosť filozofických katedier Filozofickej fakulty Univerzity Komenského ako pedagogicko-vedeckých inštitúcií.

Osobitnú pozornosť venoval prof. L. Hanzel skutočnosti, že pedagogický proces nie je iba odovzdaním poznatkov, ale prostredníctvom výuky sa poslucháči — o marxisticko-leninskej filozofii to platí nadovšetko — aj vychovávajú. Pritom sú obsah a zameranie výuky určované záujmami spoločenskej triedy, ktorá organizuje vyučovanie svojimi štátnymi inštitúciami. Objekt pedagogického procesu nie je pritom nikdy bez subjektívneho vplyvu učiteľa alebo didaktickej literatúry.

Zo záveru, že proces odovzdávania poznatkov, t. j. predovšetkým vyučovanie a štúdium, sa uskutočňuje za špecifických podmienok, ktoré mu vtláčajú svojrázny charakter (odlišujúci ho od spoločensko-historického poznávania), vyvodil referát úlohy marxisticko-leninskej filozofie. Pedagogicko-vedecké pracovisko v socialistickej spoločnosti sa musí za dnešných okolností sústrediť na tieto úlohy:

Súbežne s hlboko fundovanou výukou všetkých súčastí a disciplín marxisticko-le-

ninskej filozofie treba venovať pozornosť dvom aspektom filozoficko-ideologickej problematiky.

Je nevyhnutné rozpracúvať predovšetkým otázku, ako spájať výuku jednotlivých filozofických disciplín, zákonov a kategórií dialektického a historického materializmu s dokazovaním a vysvetľovaním ich nerozlučnej spätosti s politikou Komunistickej strany Československa a medzinárodného komunistickeho hnutia. Pritom je dôležité naučiť poslucháčov ponímať marxisticko-leninskú filozofiu ako teoretický základ a metodologické východisko revolučného robotníckeho hnutia, jeho svet pretvárajúcej revolučnej politiky. Má sa to dosiahnuť priebežným spätím výuky s politickými otázkami.

Súčasne je potrebné so sústavným pozitívnym výkladom systematicky a priebežne vysvetľovať budúcim učiteľom a vedeckým pracovníkom v oblasti filozofie, ktoré buržoázne, revizionistické, antimarxistické filozofické koncepcie, školy a názory je potrebné kritizovať pri výklade toho-ktorého problému, teórie, kategórie, zákona a podobne.

Ako ukázal prof. L. Hanzel, dôležitú úlohu v tomto smere môže zohrať dôsledne marxisticko-leninské vysvetľovanie dejín filozofie. Musí ho prepletať ako červená niť ustavične dokazovanie, že hlavná tendencia vývinu filozofie v dejinách smerovala koniec-koncov ku konštituovaniu dialektického a historického materializmu ako vnútorne logickej, organickej, nerozlučnej jednoty filozofického materializmu a dialektickej metódy, ako teoreticko-filozofického základu politiky komunistickej strany.

Takýto metodický a didaktický postup má tým väčší význam, že kritická analýza jednotlivých filozofických škôl, diel a ich predstaviteľov je súčasne najlepšou školou, ako naučiť poslucháčov vedecky exaktne pristupovať ku kritickej analýze buržoáznej a revizionistickej filozofie, ako bezpečne rozpoznať nevedeckosť ich koncepcií, teórií a poučiek.

Hlavný referát doplnil akademik V. Filkorn, vedúci Katedry logiky a metodológie vied, vystúpením na tému *Aktuálne úlohy logiky*. Sústredil sa najmä na marxistické zovšeobecnenie dosiahnutých výsledkov v tejto oblasti a na kritiku rôznych prejavov novopozitivismu pri ich interpretácii. Zapodieval sa aj miestom a zaradením výuky logiky v pedagogickom procese filozofie, ktorá má — vzhľadom na prebiehajúcu matematizáciu špeciálnych vied — mimoriadny filozofický a svetonázorový význam.

Ďalší referát v pléne vedeckého sympózia predniesol prof. A. D. Kosičev, vedúci Katedry dejín marxisticko-leninskej filozofie na Filozofickej fakulte Lomonosovovej štátnej univerzity v Moskve, šéfredaktor časopisu *Naučnýj komunizm*, na tému *Leninské princípy mierového spolužitia*. Analyzoval význam marxistickej dialektickej metódy pri skúmaní medzinárodného ideologického zápasu. Interpretoval presvedčivo mierové spolužitie ako formu triedneho boja, a to v súvislosti so záverečným aktom Konferencie o bezpečnosti a spolupráci v Európe. Poukázal najmä na to, že treba odlišovať otázku politického spolužitia krajín s rozdielnym spoločenským usporiadaním od požiadavky antimarxizmu a antikomunizmu o „ideologickú koexistenciu“. Prišiel k presvedčivému záveru, že zmierňovanie napätia medzi oboma svetovými sociálnymi sústavami povedie nevyhnutne k zostreniu ideologického zápasu.

Po odznení hlavných referátov, ktoré analyzovali rôzne aspekty angažovanosti marxisticko-leninskej filozofie, a to aj v pedagogickom procese, pokračovalo rokovanie vedeckého sympózia v sekciách.

Sekcia dialektického materializmu a dejín filozofie (predsedajúci: doc. J. Coufal, doc. T. Kúklíková):

Prof. V. V. Bogatov (ZSSR) analyzoval koncepciu vedeckovýskumnej činnosti Filozofickej fakulty Lomonosovovej štátnej univerzity v Moskve, uviedol hlavné úlohy i formy spolupráce s inými filozofickými inštitúciami, ako aj jej začlenenie do štátnych plánov vedeckého výskumu.

Akademik I. Hrušovský sa sústredil na problematiku vzťahu subjektu a objektu. Zdôraznil centrálnu úlohu kategórie vzájomného pôsobenia, kritizoval jednostrannosti tak pozitívizmu, ako aj plytkého objektivismu. Zapodieval sa aj marxistickou koncepciou štruktúry, ktorá odmieta synchronický prístup klasického štrukturalizmu a zdôrazňuje vývinové hľadiská štruktúry.

Doc. M. Zigo sa zaoberal vzťahom dejín filozofie a dejín vedy. Sústredil sa predovšetkým na kategoriálnu stránku vývoja vedy a poukázal na nevyhnutnosť skúmať logiku vývoja vedy. Vyslovil pritom názor, že veda a filozofia sú špecifickou formou prejavu dejinnej racionality. Kriticky analyzoval aj niektoré antimarxistické teórie vedy.

Prof. V. Ruml venoval pozornosť štruktúre marxisticko-leninskej filozofie. Vyslovil sa proti redukcii filozofie na gnozeologickú problematiku. Podčiarkol súčasne úlohu princípu monizmu pri výstavbe systému marxisticko-leninskej filozofie.

Akademik J. Szigeti (MLR) skúmal vzťah identity a protirečenia v jeho historickom vývine i v podobe, ktorú má v dialektickom materializme. Vyslovil názor, že formálna logika má iba obmedzenú oblasť platnosti. Jej princípy prekonáva obsiahlejšia dialektická logika.

Doc. H. Kuchling (NDR) sa zameril na rozbor vzťahu logiky a ideológie. Kritizoval niektoré pokusy buržoáznych filozofov a logikov riešiť ideologické problémy pomocou logických metód. Vyzdvihol skutočnosť, že aj v rámci logiky vystupujú základné ideologické protirečenia.

Prof. J. Cíger sa sústredil na problém praxe. Pritom kriticky konfrontoval marxistickú teóriu odrazu s jej pragmatickým a „praxistickým“ poňatím. Analyzoval dialekticko-systémové hľadisko s koncepciou súvislosti myslenia a bytia. Nepochopenie tohto aspektu, ako ukázal na príkladoch zo súčasnej buržoáznej filozofie, vedie buď k agnosticizmu, alebo k naivnému realizmu.

Doc. J. Coufal sa venoval rozboru princípu determinizmu vo vzťahu ku gnozeologickej problematike. Analyzoval v tomto kontexte kategórie vzájomného pôsobenia, jednoty a rozmanitosti, podstaty a javu. Načrtol aj možnosti filozofického prístupu k niektorým problémom vedy.

Doc. I. Ferencz rozobral kategóriu ideálna v systéme marxisticko-leninskej filozofie. Doc. D. Janoška sa zasa sústredil na problém špecifiky poznávania spoločenských javov. Podčiarkol, že v spoločenských vedách nevystupuje triedna determinácia iba v oblasti procesu poznávania, ale je zakotvená aj v samom predmete výskumu.

Doc. M. I. Konkin (ZSSR) sa venoval rozboru svetonázorovej funkcie marxisticko-leninskej filozofie. Pritom akcentoval jednotu metodologických, gnozeologických, svetonázorových a vedeckých aspektov filozofie. Kriticky sa vyjadril k niektorým tendenciám preberať terminológiu buržoáznej filozofie. Zapodieval sa aj niektorými pedagogickými aspektami vyučovania marxisticko-leninskej filozofie a výchovy mladého filozofického pokolenia.

Prof. V. S. Coconava (ZSSR) sa sústredil na analýzu miesta a zaradenia teórie hodnôt v systéme marxisticko-leninskej filozofie. Zdôraznil spätosť dialektického a historického materializmu. Načrtol aj hlavné princípy výstavby marxisticko-leninskej teórie hodnôt.

Logickým závršením činnosti sekcie bolo vystúpenie V. Plevzovej, ktorá sa zapodievala dejinami marxistického myslenia na Slovensku v období medzi dvoma

svetovými vojnami. V stredobode jej pozornosti boli filozofické koncepcie časopisu DAV. Poukázala najmä na to, ako sa v nich odrážali vtedajšie spoločenské pohyby. Podčiarkla nevyhnutnosť venovať pozornosť marxisticko-leninským filozofickým tradíciám.

Sekcia historického materializmu (predsedajúci: doc. R. Šíma)

Akademik A. Sirácky sa zaoberal vo svojom vystúpení štruktúralno-funkcionálnou analýzou vo vzťahu k marxizmu. Zdôraznil, že štrukturalizmus a funkcionalizmus nemožno akceptovať ako celistvé filozofické systémy, lebo tvoria vlastne antivedeckú protiváhu marxizmu. Dokazoval, že štruktúralno-funkcionálna analýza je v podstate metafyzická a má idealistický, antihistorický charakter. Splňa v buržoáznej spoločnosti apogetickú funkciu. Poukázal súčasne na sovietsku kritiku tejto metódy, ktorá správne zdôrazňuje, že systémová analýza obsahuje racionálne jadro len v rámci dialektickej metódy, ako nás o tom presvedča jej Marxovo použitie v *Kapitáli*. Jej pojmy a techniky možno použiť iba v súlade s materialistickou dialektikou.

Prof. D. Bergner (NDR) analyzoval filozofické otázky dialektického vzťahu spoločnosti a prírody. Poukázal na to, že biosféra nie je v súčasnosti schopná sama udržať rovnováhu. Súčasnú „ekologickú“ krízu možno — podľa jeho názoru — pokladať za historický prejav ideologickej krízy kapitalizmu. Dejinné skúsenosti dokázali, že iba socialistická spoločnosť umožňuje rozvoj materiálno-technickej základne, plánovanie vzťahov medzi spoločnosťou a prírodou.

Doc. J. Netopilík sa zapodieval problémom rastu úlohy subjektívneho faktoru v rozvinutej socialistickej spoločnosti. Poukázal na to, že ide nielen o kvantitatívny, ale aj o kvalitatívny rast. Príčinou toho je, že sa mení sám subjektívny faktor. Filozofia sa za týchto okolností musí intenzívne zapodievať problematikou človeka, prehľbuje sa jej kultúrna funkcia, stáva sa súčasťou duchovného života každého človeka. Marxisticko-leninská filozofia je pritom, na rozdiel od buržoáznej, schopná človeka aj meniť. V tomto zmysle je sám socializmus súčasne praktickou kritikou kapitalizmu.

Prof. V. Vasiljev (BLR) sa zamerail na problematiku komunistickej ideológie ako jednotného uceleného systému. Poukázal na to, že štruktúra svetonázoru má vzťah k ideológii. Svetonázor je závislý od miesta ideológie v sociálnom poznaní. Ideológia je v tomto zmysle základom komunistickeho svetonázoru.

Doc. V. Černík analyzoval jednotu podmienok a činu. Pre všetky buržoázne modely spoločenských vied je charakteristická antinómia fatalizmu a indeterministického aktivizmu. Poukázal na to, že v biologických systémoch sú podmienky, ktoré boli predpokladom, súčasne výsledkom ich reprodukcie. To vytvára hlbší typ vzťahu ako dvojsmernú kauzálnu súvislosť. V. Černík uplatnil na tieto procesy hlbšiu kategóriu dialektického rozporu, ktorá vyjadruje spoločenskú samodetermináciu organického systému. Doteraz prebiehala táto samodeterminácia pod kontrolou výrobných síl. V komunizme ju však bude ľudstvo schopné kontrolovať, čo vytvorí „prechod od predhistórie k vlastnej histórii človeka“.

Člen-korešpondent SAV J. Bodnár sa zaoberal problematikou dialektiky bytia a vedomia. Vyzdvihol význam formovania novej socialistickej osobnosti, ktorá je podmienkou i cieľom vybudovania komunistickej spoločnosti. Podčiarkol univerzálny systémový výskum tejto problematiky pomocou systému vied o človeku. Pritom zdôrazňoval nezastupiteľnú integračnú funkciu marxisticko-leninskej filozofie v tomto procese.

Doc. R. Šíma sa zamerail na rozbor dialektického vývoja socialistickej spoloč-

nosti. Analyzoval Leninov prínos k riešeniu tejto problematiky, najmä rozpracovaním otázky neantagonistických protirečení v socialistickej spoločnosti. Dokazoval, ako revizionisti dezinterpretovali toto teoretické dedičstvo. Aj vývin socialistickej spoločnosti vysvetľovali potom ako proces s antagonistickými protirečeniami. Tento nevedecký názor bol východiskom pri rozpracovaní antirevolučných teórií „štrukturalnej“, „inštitucionálnej“ revolúcie v socialistickej spoločnosti a pod.

Dr. J. Vajda analyzoval podnetne štruktúru a funkcie mravného vedomia vôbec a socialistickeho mravného vedomia osobitne. Vyzdvihol nové rozmery a funkcie mravného vedomia, ktoré vyvoláva spätosť predností socializmu s výtvarnými vedeckotechnickej revolúcie.

Dr. E. Farkašová sa napokon zapodievala dialektikou aktívnych a pasívnych zložiek životného spôsobu v podmienkach socializmu a rozvíjajúcej sa vedeckotechnickej revolúcie. Presvedčivo vyznel najmä jej dôkaz o novej, vyššej kvalite socialistickeho životného spôsobu.

Sekcia kritiky buržoáznej filozofie a svetonázoru (predsedajúci: prof. L. Hanzel)

Prof. J. Loukotka analyzoval vo svojom podnetnom vystúpení kultúrnotvorný význam vedeckého ateizmu. Poukázal na to, že dnešná náboženská filozofia sa už nevenuje často dokazovaniu teologických téz. Namiesto toho sa odvoláva na tzv. kultúrnotvorný význam náboženstva. Uviedol celý rad dôkazov o nesprávnosti tejto tézy v oblasti umenia, etiky a pod. V tejto súvislosti nastolil problém nových, zmenených úloh vedecko-ateistického výskumu a propagandy.

Prof. M. Topol'ský sa zapodieval úlohou filozofie v procese formovania slovenského národného života. Poukázal na to, aký negatívny vplyv mal nedostatok jednoznačne materialistických koncepcií pre rozvoj ideového a politického života na Slovensku. Preto má za súčasných podmienok socialistickej spoločnosti mimoriadny význam dôsledná principiálnosť vo filozofických a svetonázorových otázkach.

Prof. I. V. Kolonickij (ZSSR) poukázal na spoločensko-ekonomické korene náboženstva. Dokazoval, že aj keď za socializmu jestvujú rôzne podmienky pre religiozitu, hlbkové a základné korene náboženstva v nej už zanikli.

Doc. T. Halečka oboznámil prítomných s výsledkami prieskumu religiozity medzi študentmi, ktorý uskutočnila Katedra filozofie a vedeckého ateizmu Univerzity P.JŠ v Prešove. Podal súčasne kritický rozbor subjektivistických axiologických teórií, ktoré u nás dezinterpretovali marxistickú teóriu hodnotenia v rokoch 1968—69. Podčiarkol nevyhnutnosť dôsledne bojovať proti zvyškom týchto názorov, ktoré teoreticky zdôvodňujú a podporujú náboženské svetonázorové postoje.

Doc. T. Kuklínková analyzovala podstatnú odlišnosť marxistického poňatia predmetu estetiky, ktoré obsahuje skúmanie estetických javov v ich spoločensko-politických súvislostiach. Zatiaľ obmedzenie estetického skúmania na tzv. estetický predmet v buržoázných estetických smeroch je výrazom buržoázneho objektivismu. Ich reflexia v procese tzv. obnovy marxizmu viedla v „autentickom“ marxizme v konečných dôsledkoch k revizionistickým elitárskym teóriám, alebo na druhej strane k ľavičiarckým koncepciám nahrádzania socialistickej revolúcie tzv. kultúrnou revolúciou.

Téma vedeckého sympózia *Marxistická filozofia a jej úlohy v socialistickej spoločnosti* nebola zvolená náhodne. Umožnila filozofickému frontu, ktorý bol na ňom reprezentatívne zastúpený, bilancovať výsledky pri uskutočňovaní línie XIV. zjazdu KSČ i uznesenia Predsedníctva ÚV KSČ o spoločenských vedách. V súvislosti s prípravou XV. zjazdu KSČ načrtli prítomní filozofi aj perspektívne úlohy marxisticko-leninskej filozofie v živote a praxi socialistickej spoločnosti.

Vedecké sympóziu prispelo k objasneniu a tvorivému riešeniu mnohých problémov a úloh, ktorých rozpracúvanie je v súčasnosti nástojčivou úlohou. Aktívna, podnetná a hlboko teoreticky fundovaná účasť filozofov zo socialistických krajín, najmä zo Sovietskeho zväzu, umožnila riešiť nastolené problémy zo širších aspektov medzinárodného teoreticko-ideologického zápasu súčasnosti.

S radosťou možno konštatovať nástup strednej, ale aj mladšej filozofickej generácie do aktívnej, tvorivej, bojovej filozofickej tvorby a činnosti. Ich vystúpenia prispeli — popri príspevkoch známych teoretikov staršej generácie — vo veľkej miere k tomu, že vedecké sympóziu splnilo nielen náročné poznávacie, ale aj ideologické úlohy.

*

Pri príležitosti 25. výročia založenia prvej katedry dialektického a historického materializmu na Filozofickej fakulte UK sa uskutočnila 21. novembra 1975 aj *študentská vedecká konferencia*. Už miesto jej konania — Dom politickej výchovy pri Mestskom výbore KSS, v ktorom poslucháči marxisticko-leninskej filozofie už viac rokov absolvujú dvojsemestrálny kurz propagandistov — svedčí o tom, že nielen učitelia marxisticko-leninskej filozofie, ale aj ich poslucháči si uvedomujú bojové a stráncke filozofické, teoreticko-politické a spoločenské úlohy, ktoré budú musieť v budúcnosti vykonávať.

Konferenciu pripravila Študentská filozofická spoločnosť pri SFS, základná organizácia Socialistického zväzu mládeže, ako aj obe filozofické katedry Filozofickej fakulty UK.

Študentskú vedeckú konferenciu otvoril predseda ŠVS pri SFS dr. J. Piaček. Vedúci katedry prof. L. Hanzel poukázal vo svojom príhovore na závažné miesto, úlohy a zaradenie teoretických diskusií a študentskej vedeckej tvorivosti v pedagogickom procese.

Predseda základnej organizácie SZM V. Manda zhrnul v úvodnom referáte doterajšie výsledky, ktoré dosiahli poslucháči marxisticko-leninskej filozofie v rámci študentskej vedeckej tvorivosti. Poukázal aj na podiel ŠFS pri SFS na príprave prác pre fakultné a celoštátne súťaže ŠVOČ, v ktorých sa dosiahli významné úspechy. Potvrdením prehlbujucej a zvyšujúcej sa úrovne tejto činnosti je skutočnosť, že v posledných rokoch obsadili naši absolventi štúdia filozofie opätovne a každoročne prvé až tretie miesto v celoštátnej súťaži diplomových prác, ktoré organizuje Ústav vedeckého ateizmu ČSAV v Brne. Podčiarkol aj podiel Socialistického zväzu mládeže pri aktivizácii študentského politického a vedecko-tvorivého života.

Rokovanie konferencie sa sústredilo na dva okruhy problémov, za aktívnej účasti poslucháčov 2. až 5. ročníka.

Referáty a živá diskusia v tematickom okruhu *dialektický materializmus* sa zapodievali miestom marxisticko-leninskej filozofie v procese systemizácie špeciálnovedných poznatkov, vzťahom fenotypu a genotypu, ako aj vzťahom zmyslového a racio-

nálneho v procese poznania, a napokon kritikou princípů verifikácie v novopozitivizme.

V druhom problémovom okruhu sa prerokúvali *otázky komunistického hnutia a aktuálne úlohy rozvoja historického materializmu*. Analyzoval sa význam pojmu ideológia, kritizovali sa teórie „dezideologizácie“ a „konvergencie“, rozoberal sa obsah pojmu demokracia, úloha ľudových mäs a osobnosti v rozvíjaní spôsobu výroby materiálnych statkov a v dejinách vôbec, v politike a kultúre, vzťah výrobných a nevýrobných činností v spoločnosti, filozofické problémy kultúry a pod.

Záujem o toto podujatie dokazuje skutočnosť, že nie všetci prihlásení sa mohli dostať k slovu. Živé, podnetné a bojové diskusie svedčia o dôkladnej teoreticko-odbornej a ideovo-politickej pripravenosti poslucháčov. Možno s radosťou konštatovať, že nám vyrastá nová, principiálne marxisticko-leninská, tvorivo rozmýšľajúca, bojová a strane i socializmu oddaná filozofická generácia.

*

Pracovný, tvorivý a stranícko-bojový charakter osláv vzniku prvej katedry dialektického a historického materializmu na Slovensku za účasti pedagogických i vedecko-výskumných pracovníkov, ale aj študentov marxisticko-leninskej filozofie, svedčí o tom, že náš filozofický front je rozhodnutý a teoreticky i politicky pripravený zodpovedne a na vysokej vedeckej úrovni plniť úlohy, ktoré mu vyplynú z uznesení XV. zjazdu Komunistickej strany Československa, pri výstavbe rozvinutej socialistickej spoločnosti.

L. Hanzel, R. Šíma